

STUDIE

Výuka česko-slovenských dějin na základní škole s využitím regionálního muzea

PAVEL ŽALSKÝ

Teaching Czech-Slovak history at a primary school using a regional museum

This paper discusses the possibilities of cooperation between a primary school and a regional museum with regard of teaching Czech-Slovak history. I use the example of the cooperation between the Karel Klíč Primary School and the Municipal Museum in Hostinné. My paper outlines the positive aspects and problematic challenges of this cooperation and describes themes for lessons, proposing a specific, inquiry-based lesson for the anniversary of the dissolution of the Czechoslovak Federation.

Keywords: history, regional museum, regional history, inquiry-based lessons, Czech-Slovak history

Velké dějiny známé žákům z hodin dějepisu se vždy propisují do každodennosti jednotlivých měst a obcí. Poznání těchto souvislostí skrze regionální historii může žákům pomoci rozvíjet jejich historické myšlení, tj. pochopit příčiny, důsledky, ale také dobové perspektivy a logiku, případně nahodilost historických procesů.¹ Spojení s místem, v němž žáci žijí, pak jejich poznávání historie přináší určitou autentičnost i posílení vztahu k dané lokalitě či regionu.

---

1 Více k historickému myšlení např. *Soudobé dějiny. Příručka učitele badatelského dějepisu*. Plzeň 2022, a SEIXAS, Peter – MORTON, Tom: *The Big Six Historical Thinking Concepts*. Nelson College Indigenous 2013.

Ideálním prostředím, kde lze takto s regionální historií i velkými dějinami pracovat, je bezesporu muzeum. Možnosti spolupráce s regionálním muzeem pro výuku česko-slovenských vztahů, stejně jako pozitiva a výzvy, jaké tato spolupráce přináší pro žáky, učitele i muzejníky, se zde pokusím přiblížit na příkladu spolupráce mezi Základní školou Karla Klíče a regionálním muzeem v Hostinném. Cílem příspěvku je nastínit organizační a zejména didaktické aspekty takové kooperace, a to s důrazem na badatelskou výuku dějepisu.

Město Hostinné se nachází v Podkrkonoší na spojnici mezi Trutnovem a Vrchlábím. Aktuálně dosahuje jeho populace necelých pět tisíc obyvatel. Pozice v pohraničí předurčila mnohdy komplikované dějiny obyvatel města. Zdejší Základní škola Karla Klíče je spádová, poskytuje tedy vzdělání i žákům z okolních obcí. Má tak vždy kolem 450 žáků obvykle v 21 třídách, které se nacházejí ve dvou oddělených budovách. Dějepis je vyučován od 6. do 9. ročníku v rozsahu 2 hodin týdně. Historická část vlastivědy má stejný rozsah a je vyučována v 5. ročníku.

Potenciál expozice Galerie antického umění v Hostinném

Nedaleko areálu školy se nachází také bývalý františkánský klášter z druhé poloviny 17. století, v němž dnes sídlí muzeum a Galerie antického umění vystavující kopie antických soch, které jsou v majetku Univerzity Karlovy. Expozice muzea se soustředí na historii města založeného během středověké kolonizace ve 13. století a částečně sahá až do současnosti. Nejen blízkost muzea ke škole velmi usnadňuje vzájemnou spolupráci.

Muzeum využívá prostor bývalých františkánských cel, v nichž je historie města představována v „kapitolách“. Každá místnost expozice obsahuje propracovaný textový aparát, vystavované předměty jsou většinou umístěny ve vitrínách, ty vztahující se ke 20. století jsou zejména obrazového charakteru. Chybí interaktivní prvky, výstavní prostory jednotlivých „kapitol“ jsou poměrně malé a celá třída se do nich nevejde. Autoři a návštěvníci nových muzejních expozic by patrně v textové legendě postrádali tzv. dětskou linku. Přesto, či možná i právě proto, se dá v prostorách expozice skvěle rozvíjet badatelský způsob práce žáků, kteří se mohou v pracovních týmech volně pohybovat přehlednou expozicí a plnit zadání. Jako prostor pro společnou diskusi a reflexi nebo prezentování výsledků vlastní práce lze využít promítací sál vedle expozice nebo čítárnu umístěnou v přízemí kláštera.

Muzeum a škola – ideální symbióza?

Od roku 2017 škola a muzeum v Hostinném pracují intenzivněji ve smyslu provázanosti výuky vlastivědy a dějepisu s poznáváním expozice, sezonních výstav nebo Galerie antického umění. Každý školní rok je pro žáky školy pořádán také projektový den zaměřený na témata spojená s antikou, rozloučení se žáky devátých ročníků probíhá v rajsském dvoře kláštera. Velkou společnou akcí školy a muzea byla výstava prací žáků, zejména pak sebraných vzpomínek jejich rodičů a prarodičů na školní docházku, ke stému výročí školy.

Díky vstřícnosti pracovníků muzea mají žáci možnost v expozici pracovat badatelským způsobem, tedy hledat a odhalovat samostatně různé vystavené prameny a zdroje a dávat je do souvislostí s dalšími zdroji a informacemi, které získají např. v badatelských listech v rámci předcházející výuky dějepisu ve škole. Četné zdroje do výuky jsou též poskytnuty muzeem nebo jsou čerpány z literatury o regionální historii, zejména pak různé obrazové prameny či doplňující informace. Tento způsob práce je bezesporu pro žáky efektivnější než standardní průvodcovská prohlídka, která je ve školním prostředí obvyklejší. Vše samozřejmě závisí na dialogu s muzejními pracovníky a ochotě vyučujících přenést výuku „ze školních škamen“.

Přesto se ani takovému způsobu získávání informací ve spolupráci s muzeem nebráníme a jsme za ni vděční. V Galerii antického umění tak mohou žáci získat např. prvotní vhled do tématu a poté samostatně odhalovat hlubší významy a souvislosti, čitelné z vystavených soch a informačních panelů. Pracovníci muzea jsou také ochotní připravit žákům program k vybranému tématu, např. poznávání středověkého osídlení při procházce městem, čemuž předchází badatelská lekce o významu středověké kolonizace.

Česko-slovenským dějinám je v expozici věnována pozornost od vzniku Československé republiky až po rok 1993. Zpracováno je zde téma vzniku Československa a bezprostřední německé iredenty, která se projevila též v Hostinném. Popisovány jsou samozřejmě události spojené s uzavřením mnichovské dohody a druhou světovou válkou. V dalších místnostech je zachycena poválečná obnova města, vyhnání Němců, dosídlení a komunistický režim až po jeho pád v roce 1989. Vývoj po roce 1989 je zastoupen zmínkami o rekonstrukci kláštera a zahraniční spoluprací mezi Hostinným a německým Bensheimem, kam byla vysídlena většina původních německých obyvatel. Zdrojem nám mohou být také medailonky významných rodáků a obyvatel města, mezi nimiž jsou i osobnosti, které se do česko-slovenských dějin bezesporu zapsaly.

Regionální rozměr česko-slovenských vztahů a badatelská výuka

Témat spojených s česko-slovenskými velkými dějinami, která lze žákům přiblížit skrze dějiny regionální, je tedy v muzeu zastoupeno mnoho, ač tvoří menší část expozice. Do výuky je zapojujeme s žáky osmého a devátého ročníku. V badatelských lekcích, které obvykle navazují na hodiny dějepisu ve škole či ve městě, hledají žáci další zdroje a odpovědi k problematice soužití národnostních menšin v Československu na příkladu Čechů a Němců v Hostinném, kdy vypovídající je např. příběh komplikovaného zakládání zdejší české menšinové školy, německá iredenta po vyhlášení Československa nebo reakce na podepsání mnichovské dohody. Velkým tématem, k němuž žáci nacházejí mnoho pramenů v expozici (např. fotografie, vyhlášky, doklady, nášivky apod.) je poválečný vývoj města, vyhnání Němců a dosídlení města novými obyvateli. Důsledky komunistického režimu žáci rekonstruují v expozici na příběhu třetího odboje, ale také na příběhu nešťastného osudu františkánského kláštera a zdejších mnichů, ale též samotného města, které se dle plánu územního rozvoje a zajištění energetických zdrojů mělo stát dnem plánované přehrady Velké Debrné. V důsledku stavební uzávěry se tak město po válce začalo rozpadat a stalo se např. ideální kulisou pro natáčení západoněmeckého seriálu *Mlčičníci* o chlapcích procházejících zničeným Německem na konci druhé světové války. Tomuto tématu je např. věnována badatelská lekce „Proč bylo Hostinné vhodné k natáčení válečného seriálu?“ v mé diplomové práci.²

K výročí rozpadu federace se snažíme s žáky uskutečnit lekci „Kdo tu byl doma?“, jejímž cílem je pochopit demografické změny v prostoru vlastního města. Klíčovými zdroji pro ně v muzeu mohou být údaje o národnostním složení obyvatel v 19. a 20. st., stejně jako např. předměty týkající se kulturního života města. S pomocí dalších zdrojů obsažených v badatelském listu mohou žáci dávat dohromady údaje o demografických změnách v kontextu velkých dějin a odvodit, jak politická rozhodnutí, nejen ta stvrzená ve vile Tugendhat, která je pro ně vzdálení, dopadají na každodenní životy i v malých městech v pohraničí.

Spolupráce školy a muzea při dějepisné výuce česko-slovenských dějin je zřejmě žádoucí a může mít mnoho kreativních podob. Nemohla by však probíhat bez podpory a vstřícnosti pracovníků muzea. Stále není v českém prostředí samozřejmostí poskytovat žákům tolik prostoru pro badatelskou výuku, jakého se jim dostává ve františkánském klášteře v Hostinném. Výzvou pro školu i mu-

---

2 ŽALSKÝ, Pavel: *Dějiny Hostinného ve výuce dějepisu na základní škole*. Diplomová práce. Liberec 2022, s. 82–83.

zeum zůstává koncepčnější nastavení spolupráce v následujících letech. Vhodná by byla i větší časová dotace pro badatelské lekce nebo systematické vyřešení financování těchto školních aktivit.

Česko-slovenské dějiny jsou nezbytnou součástí výuky dějepisu na základních školách, stejně tak by tomu mělo být v případě práce s historickými prameny nebo návštěvami muzeí. To vše lze propojit ve spolupráci s regionálními muzei, která se v okolí škol jistě nacházejí, byť ne vždy v úplně ideální vzdálenosti. Nechme žáky bádát nad velkými i malými dějinami v souvislostech, které jim mohou být nejbližší. I v malých městských muzeích se jistě dají najít stopy velkých dějin. A s pomocí pramenů vztažených k bezprostřednímu okolí doma a školy se dějepis i česko-slovenské dějiny mohou stát pro žáky uchopitelnější, autentičtější, a tím i smysluplnější.

Jako konkrétní příklad využití takového souboru pramenů si na závěr této stati dovoluji připojit příklad metodiky a koncepce badatelského listu z mé diplomové práce,³ využívajícího výše uvedené institucionální spolupráce.

Co můžeme zjistit v muzeu?

Očekávaný výstup RVP ZV: D-9-1-02 uvede příklady zdrojů informací o minulosti; pojmenuje instituce, kde jsou tyto zdroje shromažďovány.

Vzdělávací cíl: Žák vlastními slovy popíše význam muzea.

Rozvíjený princip historického myšlení: Vztah k minulosti.

Badatelská činnost: Vyhledáváme zdroje; tvoříme.

Badatelská otázka: Co můžeme zjistit v muzeu?

Časová dotace: 2×45 minut.

Během výuky dějepisu (a před tím vlastivědy v 5. ročníku) žáci napříč všemi ročníky navštěvují městské muzeum ve františkánském klášteře, kde využívají během hodin zdroje v expozicích a sezonních výstavách, případně se zúčastňují zdejších společenských akcí. V šestém ročníku probíhají dvě úvodní hodiny dějepisu právě ve zdejším muzeu, kde mohou nejen získat hlubší vztah k místu, v němž se vzdělávají a žijí, ale také pochopit význam práce muzea a výpovědní hodnotu historických pramenů. Badatelská lekce je koncipována zároveň jako hra.

V evokaci se žáci rozdělení do skupin seznamují v upraveném badatelském listu s fiktivním rozhodnutím „Komise pro zaplavování nedůležitých míst“, v němž žáci zjišťují, že Hostinné má být zaplaveno novou přehradou Velký Dí-

---

3 Tamtéž, příloha B, s. 66–67.

rov, neboť nemá naprosto žádnou historickou, kulturní ani společenskou hodnotu. Je však možné se odvolat skrze vyplněný „formulář historického přínosu“, na odvolání jsou však pouze dvě hodiny! Po evokaci je učitelem žákům připomenuto, co je cílem jejich bádání (zachránit město vyplněním formuláře a jeho včasným odevzdáním) a jaká jsou pravidla pro pohyb v expozici.

Následná fáze uvědomění si významu nových informací je v duchu samostatného hledání a analyzování historických pramenů a zdrojů v expozici. Formulář je rozdělený do tří částí A, B a C. V části A žáci vyplňují století, k nim příslušné historické prameny a popisují, co uvedené prameny dokazují o historii města. Část B je věnována tvoření časové osy z pěti nejdůležitějších událostí ve městě, které volí sami žáci. V části C pak žáci krátce shrnují, proč má jejich město historický význam a odkud čerpali informace. Skupiny umožňují, aby si žáci rozdělili práci mezi sebe a pomohli si navzájem ve skupině i s dalšími spolužáky v jiných skupinách.

Během reflexe se všechny skupiny sejdou v čítárně františkánského kláštera, kde komisi tvořené učitelem, případně i někým ze zaměstnanců muzea, přečtou část C svých formulářů a předloží je ke kontrole. Pokud je něco vyplněno špatně nebo nejasně, mohou se pro opravu použít formuláře jiných skupin. Výsledkem by mělo být, že učitel „zavolá“ na úřad, sdělí výsledky odvolání a žákům pográtuluje k zabránění katastrofě. V krátké diskusi v kolečku pak žáci spolu s učitelem shrnují, co podle nich bylo cílem aktivity, co všechno nám prameny říkají i říci nemohou a co všechno se dá zjistit v muzeu.

Badatelská otázka: Co můžeme zjistit v muzeu?

Seznamte se s rozhodnutím „Komise pro zaplavování nedůležitých míst“

Vážení obyvatelé města Hostinné a přilehlého okolí,

vzhledem ke zhodnocení vašeho města jako historicky, společensky a kulturně nepřínosného, rozhodla se Komise pro zaplavování nedůležitých míst na základě zákona č. 666/2022 Sb. O zaplavování nevýznamných ploch takto: Město Hostinné a přilehlé obce (Čermná, Prosečné, Rudník, Klášterská Lhota, Chotěvice, Dolní Olešnice, Horní Olešnice, Mostek, Dolní Kalná, Horní Kalná) budou s okamžitou platností vystěhovány a zaplaveny nově vybudovanou přehradou Velký Dírov.

Proti rozhodnutí komise se lze odvolat do dvou hodin od převzetí tohoto rozhodnutí.

S pozdravem

JUDr. Miloslav Schleifmaschine, předseda komise

Zaplavení Hostinného můžete zabránit pouze tím, že během dvou hodin vyplníte formulář o historickém přínosu vašeho města! K vyplnění formuláře využijte historických pramenů a dalších zdrojů, které se nacházejí v expozici muzea.

Formulář o historickém přínosu místa

Příkládáno k žádosti o zastavení zaplavování nepotřebných míst dle zákona č. 666/2022 Sb. O zaplavování nevýznamných ploch

Žádost vyplnil: _____

Část A:

Do tabulky uveďte důkazy o historickém významu místa, které má být zaplaveno. Z každého století od počátku prokazatelného osídlení místa po současnost vyberte maximálně dva historické prameny*, svůj výběr nezapomeňte řádně zdůvodnit, jinak bude žádost neplatná.

Století	Vybraný pramen	Co nám dokazuje o historii města?

* za historické prameny považujeme všechny věci, které nám mohou předat nějakou informaci o minulosti (obrazy, sochy, zbraně, mapy, dokumenty, vzpomínky pamětníků atd.)

Část B

Vyberte 5 podle vás nejdůležitějších událostí z historie místa a seřadte je chronologicky na časovou osu.

Část C

Krátce shrňte a zdůvodněte historický význam místa. Uveďte, odkud čerpáte své informace.

POUŽITÉ ZDROJE

Literatura

SEIXAS, Peter – MORTON, Tom: *The Big Six Historical Thinking Concepts*.

Nelson College Indigenous 2013

Soudobé dějiny. Příručka učitele badatelského dějepisu. Plzeň 2022

ŽALSKÝ, Pavel: *Dějiny Hostinného ve výuce dějepisu na základní škole*. Diplomová práce. Liberec 2022